

Yeni İnsan Yayınevi
Yeşil Politika Serisi

Niko Paech

Almanya'nın en önemli büyüme eleştirmenlerinden biridir. Aynı zamanda “yavaşlatılmış, düzenli bir dünya” vizyonunu yaşaması anlamında da otantikdir. Ekonomist ve 2010 yılından beri Oldenburg Üniversitesinde Üretim ve Çevre Profesörüdür. Vereinigung für Ökologische Ökonomie (VÖÖ-Ekolojik Ekonomi Derneği) Başkanı ve Attac'ın bilimsel danışma kurulu üyesi olarak yüksek bir profile sahiptir ve kamuoyunun geniş ilgisini çekmektedir.

Özlem Pillik

1973 yılında İstanbul'da doğdu. Semiha Şakir Ortaokulunda aldığı dereceleyle, lise öğrenimini, İSTEK Vakfı Özel Uluğbey Kolejinde tam burslu olarak tamamladı. Burada İngilizcenin yanı sıra, ikinci bir dil olarak Almanca eğitimi aldı. Üniversite eğitimini, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümünde sürdürdü. Bu arada ortaokul ve lise öğrencilerine İngilizce ve Almanca dersler vermeye ve freelance olarak çeviri bürolarına çevirmen olarak hizmet vermeye başladı. Reklam ve pazarlama konularına olan ilgisi, yaratıcı ve yönetici taraflarının güçlü olması, onu reklam dünyasına taşıdı ve iş hayatına, uluslararası bir reklam ajansında başladı. Aynı reklam ajansında, yaklaşık yirmi sene boyunca, birçok uluslararası ünlü marka için, marka iletişimine uygun, medya ve pazarlama stratejileri geliştirip bunları hayata geçirerek markalara değer katmayı başardı. Aynı zamanda ajansın Satın Alma Direktörlüğü'nü de üstlenerek markaları yurt dışı kaynaklı tedarikçiler, uygulamalar ve ürünlerle desteklemeye devam etti. Daha sonra, reklam hayatını zirvede bırakarak, yabancı dillere ve kitap okumaya olan ilgisini, çeşitli konularda yazılmış her tür kitabın çevirisini yaparak devam ettirmeye karar verdi. Şu ana kadar birçok kitap çevirisi yapmıştır ve çalışmalarına devam etmektedir.

AŞIRILIKTAN KURTULMAK

Büyüme Sonrası Ekonomiye Giden Yol

Niko Paech

Türkçesi: Özlem Pillik

Yeni İnsan Yayınevi-491

Yeşil Politika Serisi-33

Aşırıktan Kurtulmak: Büyüme Sonrası Ekonomiye Giden Yol

Orjinal Adı: Befreiung vom Überfluss. Auf dem Weg in die Postwachstumsökonomie

Niko Paech

1. Baskı, İstanbul, Eylül 2023

ISBN : 978-625-6459-28-1

Genel Yayın Yönetmeni: Aytaç Timur

Türkçesi: Özlem Pillik

Editör: Merve Yezda Bingöl

Redaktör: Erkin Berkay Aslan

Kapak Tasarım: Rüya Erkan Öcek

Dizgi: Alaz Designing

Sertifika No: 12186

© 2012 oekom- Gesellschaft für ökologische Kommunikation mbH, Waltherstrasse 29, 80337

München, Germany

All rights reserved.

©Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizm. San. Tic. Ltd. Şti.

İçerenköy Mah. Değirmenyolu Caddesi Kutay İş Merkezi B Blok No:18/6

Ataşehir/İstanbul

Tel:(0 216) 489 84 08

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın, tanıtım için yapılacak

kısa alıntılar dışında, hiçbir yolla çoğaltılamaz.

www.yeniinsanyayinevi.com

yeniinsanyayinevi@gmail.com

newhumanpublisher@yahoo.com

facebook.com/yeniinsanyayinevi

instagram.com/yeniinsanyayinevi

twitter.com/yeniinsanyayin

Baskı: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.

Beytepe Köyü Yolu No:3 06800 Çankaya, Ankara Tel: 0312 266 44 10

Sertifika No: 46519

AŞIRILIKTAN KURTULMAK

Büyüme Sonrası Ekonomiye Giden Yol

Niko Paech

Türkçesi: Özlem Pillik

YENİİNSAN

Teşekkür

Bu kitabın Türkçeye kazandırılmasındaki emekleri için
Elvan Şenöre'ye teşekkürlerimizi sunarız.

İçindekiler

Giriş: Zenginliğin Alacakaranlığı Daha Büyük Mutluluk İçin Bir Şans mı?	9
Bölüm I: İmkânlarının Ötesinde Yaşamak Kabul Görmüş Bir İnsan Hakkı	13
Büyük Seferberlik	14
Şimdi Al, Sonra Öde	16
Bölüm II: Kalkınma İllüzyonu Yağmalama Yoluyla Zenginlik.....	21
Verimlilik Efsanesi I: Endüstriyel İş Bölümü ve Piyasa Ekonomisi.....	21
Verimlilik Efsanesi II: İnovasyon ve Üretkenlik Artışı.....	25
Refahın Kaynağı Emek Midir?.....	28
Enerji Köleleriyle Çevrilmiş	30
Kişinin Kendi Performansını Simüle Etmek.....	32
Refah Modelimizin Genişletilmiş Erişim Alanı.....	35
Zenginliğin Kaynağı Bilgi midir?	39
İlk Sonuç: Yerleşik Bir Yaşam Tarzına ve İnsan Ölçeğine Dönüş	40
Bölüm III: Özgürlük İllüzyonu Yeni Bağımlılıklar	45
Ne Kadar Yüksekte Uçarsan, O Kadar Yüksekte Düşersin!.....	45
“Her Şeyin Zirvesi”: Tüketim Toplumu Maddi Temellerini Kaybediyor	47

Bölüm IV: Ayrıklaştırma Efsanesi “Yeşil Büyüme” Masalı	51
Maddi Geri Tepme Etkileri.....	53
İnovasyonun Kontrol Edilemeyen Riskleri.....	54
Ekolojik Sorunların Yer Değişmesi.....	57
Finansal Geri Tepme Etkileri.....	59
Verimliliğin Yarattığı Geri Tepme Etkileri	59
Ekolojik Yatırımın Kapasite ve Gelir Etkisi	61
Psikolojik ve Politik Geri Tepmeler	63
Mutlak Ayrıklaştırma.....	64
Yönelimin Nesneden Özneye Kaydırılması.....	67
Bölüm V: Yeter Asla Yeterli Değildir Büyüme Baskıları ve Büyüme Faktörleri	71
Yapısal Büyüme Baskıları.....	71
Kültürel Büyüme Faktörleri.....	75
Bölüm VI: Az Her Zaman Daha Çoğtur Büyüme Sonrası Ekonominin Ana Hatları	77
Yakınlık Ekonomisi: Yapısal Büyüme Baskısının Hafifletilmesi.....	77
Endüstriyel Üretim Yerine Yaratıcı Geçimlilik	81
Yeterlilik ve Zaman.....	85
İşletmelerin Rolü	88
Büyüme Sonrası Siyaset Neye Benzer?	90
Sonuç: (Hâlâ) Bir Seçeneğimiz Var!.....	95
Büyüme Sonrası Ekonomiye Genel Bakış (Diyagram)	99
Alıntılar ve Ek Literatür	101
Teşekkür.....	103

Giriş

Zenginliğin Alacakaranlığı Daha Büyük Mutluluk İçin Bir Şans mı?

Bu kitabın mütevazı bir amacı bulunmaktadır. Büyümeye olan kronik bağımlılığı nedeniyle telafi edilemez bir şekilde zayıflamış olan bir refah modelinden ayrılmayı kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu durum, uzun süredir bastırılmış olan bir dizi gelişmeler sonucu ortaya çıkmıştır. Çözümü yok gibi görünen mevcut borç ve finansal krizler, şu soruyu gündeme getirmektedir: Modern devletler, sürekli artan bir oranda borca girmeselerdi, şu anki servetimizin ne kadarı mevcut olabilirdi? Ekonomik büyümenin amansız bir şekilde tükettiği fosil ham maddeler, nadir toprak elementleri, metaller ve yüzeyler gibi doğada hâlihazırda az bulunan kaynaklar daha da az bulunur bir hâle gelmiştir.

Küreselleşmenin ardından gelen muazzam tüketim ve hareketlilik düzeyi, küresel tedarik zincirleri ve pazar dinamiklerine artan bağımlılıkla bir araya gelmiştir. Karmaşık, fiilen kontrol edilemez karşılıklı bağımlılıkları olmasaydı, böylesi bir refahın yayılması asla mümkün olmazdı çünkü endüstriyel iş bölümünün potansiyelinden yararlanmanın tek yolu budur. Öte yandan, birçok zayıflığın da kaynağıdır. Artan zenginliğin baş döndürücü yüksek standartları, sallanıp duran kâğıt bir eve benzer: artan istikrarsızlık ile birlikte artan bir devrilme eğilimi vardır. Seviye ne kadar yüksekse, eğer her şey çökerse düşüş de o kadar yüksek olur. Ve duruma bakılırsa, temeller şimdiden sallanıyor.

Peki bu, gerçekten kötü bir haber mi? Ne de olsa, harap olmuş ekosferin acilen rahatlamaya ihtiyacı var ve ekonomi büyümeye devam ettiği sürece bu gerçekleşmeyecek. Büyüyen bir ekono-

mik sistem içerisinde belirli bir ekolojik hasarı onarmaya çalışırsanız, başka yerlerde yeni sorunlar ortaya çıkacaktır. Bugüne kadar ekolojik sorunları yıkıcı endüstriyel modeli parçalamak yerine teknik inovasyon yoluyla çözme çabalarının olağanüstü başarısızlığı, kesilen her bir baş için iki yeni baş çıkaran bir Hidra'ya benzetilebilir. Çünkü hasarı onarmaya yönelik tedbirlerin büyümeyi tehlikeye atmasına izin verilmiyorsa, bunlar ancak ek tedbirler ya da gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) olarak adlandırılan parasal anlamda katma değeri yeterince artırabilen nesnelere olarak kalır.

On yıllardır süren yorucu tartışmaların ardından GSYİH'nin modern toplumların refahı için uygun bir ölçüt olmadığına kabul edilmesi, aslında sorunu küçümsemektedir. Aksine, GSYİH ekolojik yıkımın bir ölçüsü olarak görülmelidir. Paraya dayalı iş bölümünün bir sonucu olarak elde edilen tüm performansı içerir. Bu, temelde para karşılığı hizmetler olarak bir başkasına devretmek üzere üretilen şeylerden oluşur. Bu hizmet transferinin ekolojik olarak nötr olması mümkün değildir. CO₂ nötr bir avro, dolar veya yen imkânsızdır çünkü bunlar maddi değerlere olan talebi somutlaştırırlar.

Kaynak ve enerji açısından nötr olan ancak aksi taktirde gayrisafi yurtiçi hasıla ortadan kalkacağından yine de artan bir oranla üretilmesi, nakledilmesi ve elde edilmesi gereken artan fayda ve refah nihai olarak neyden elde edilebilir? Katma değer olarak birey tarafından algılanan bir şeyin kökeni, bir yandan kendi dışında konumlanırken diğer yandan tüm madde ve enerji akışlarından nasıl koparılabilir?

Artan refah duygusu gerçekten niteliksel olsaydı kaynağı yalnızca öznenin kendisinde olurdu. İş bölümüne dayalı üretimden ve buna bağlı olarak mekânsal sınırları aşma ihtiyacından değil, kişinin kendi performansından ve hayal gücünden kaynaklanacak ve bu sayede bağımsız olarak ek tatmin elde edecek ya da maddi olarak var olana yeni bir anlam katacaktır. Bu süreç, ne parasal bir katma değer olarak ifade edilebilir ne de bizim ekonomiden anladığımızla bağdaşabilir. Hepsinden önemlisi, sonuçları belirli bir miktarın ötesine geçemez. Ekonomik anlamda,

bir şey ancak dış kaynaklardan gelen para ve enerjinin eklenmesiyle büyüyebilir ve bu nedenle böyle bir büyüme yıkım olmadan asla elde edilemez.

Bu kitap, büyüme ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiyi bütünüyle incelemek yerine üç ana tezde toplamaktadır:

Birincisi: Büyüme olmadan istikrara kavuşturulamayan zenginliğimiz, tamamen ekolojik yağmanın sonucudur. Pek çok maddi başarıyı verimlilikteki birtakım ilerlemelere veya insan yaratıcılığının diğer biçimlerine bağlama girişimleri, insanın kendisini kandırmasına dayanır. Bu durum, modern toplumun ayırt edici özellikleri olan üç engel-aşma süreç örneği kullanılarak gösterilecektir. Bunlar, modern tüketim toplumlarındaki insanların üç açıdan imkânlarının ötesinde nasıl yaşadıklarını göstermektedir: Kendi üretken yetenekleriyle hiçbir ilgisi olmayan şeyleri sahiplenirler. Talepleri, ilk olarak mevcut olanaklara ilişkin, ikinci olarak kendi fiziksel yeteneklerine ilişkin ve üçüncü olarak da yerel veya bölgesel mevcut kaynaklara ilişkin engelleri aşmaktadır (Bölüm I-III).

İkincisi: Teknik inovasyon yoluyla ekonomik büyümeyi ekolojik hasardan ayırmaya yönelik tüm çabalar, en iyi ihtimalle başarısızlığa mahkûmdur. Diğer tüm durumlarda, sözde iyileştirme önlemleri çevresel durumun daha da kötüleşmesine yol açar. (Bölüm IV).

Üçüncüsü: Büyüme sonrası ekonominin alternatif programı, endüstriyel üretimde ciddi bir azalmaya yol açacak olsa da ekonomik arz istikrarını (dayanıklılığını) güçlendirecek ve bir çeşit yoksunluktan ziyade daha fazla refah beklentisi bile sunabilecektir (Bölüm VI).

Görünen o ki enerjimizi ve en nadir kaynağımız olan zamanı çarçur eden aşırı tüketici bir dünyada tüketiyoruz. Refah yükünü bir kenara bırakmak, kendimizi tatmin etmek için kısır bir alışveriş döngüsüyle rutin olarak başımızı döndürmek yerine temel ihtiyaçlara odaklanma şansı verirdi. Daha az şeyi daha yoğun kullanmak ve bu uğurda diğer seçeneklerden etkilenmemek, daha az stres ve dolayısıyla daha fazla refah anlamına gelir. Genel anlamda, 21. yüzyılda, toplumları ve yaşam tarzla-

rını yapılandırmak için geriye kalan tek sorumlu ilke, kendimizi sadece yaşamlarımızı karmaşıktırmayla kalmayan aynı zamanda varlığımızı da savunmasız kılan bir aşırılıktan kurtarma anlamında yapmamız gereken indirgemedir.

Bölüm I

İmkânlarının Ötesinde Yaşamak Kabul Görmüş Bir İnsan Hakkı

Refahımızın kapsamlı bir ekolojik yağmaya dayandığı tezini anlamak için AB borç krizine bir göz atmakta fayda var. Bir yapboz meselesi olarak şekillendirilen Yunanistan'ın hatta dolaylı olarak Avrupa tüketim modelinin, kurtarılması şu anda dikkate değer bir öncül temelinde müzakere ediliyor. İster neoliberal ister solcu görüş olsun, her yerde aynı mantık hâkimdir: Akıl almaz derecede korkunç boyutlara ulaşan “kurtarma paketleri” pahalı ve başarıları bize en iyi ihtimalle zaman kazandıracak kadar belirsiz olsa da avronun başarısızlığı gibi tehdit edici bir alternatif, sadece ekonomik olarak çok daha pahalı olmakla kalmayacak aynı zamanda sosyal olarak da sorun olacaktır, özellikle de Almanya gibi bir ülke için. Eğer Alman markı yeniden piyasaya sürülseydi, değeri hızla artarken, diğer para birimlerinin değeri düşecekti. Bunun sonucunda, Alman ihracatı zarar görecekti ve kaçınılmaz olarak gayri safi yurtiçi hasılası azalacak ve böylece mevcut refah seviyesini finanse etme yeteneğini tehdit ederek ekonomik yansımalara yol açacaktı. Bu durumda Almanlar, daha az kapsamlı ve hızlandırılmış bir mal ve hizmet alışverişi ile elde edilen maddi bir refahla yetinmek zorunda kalacaklardı. Ne kadar ürkütücü! Resmî AB lobicilerinin karamsar feryatlarına bakılırsa, Almanya avroya geçmeden önce yoksullaşmış, zavallı arz seviyeleriyle çürüyen ve tüm dış ilişkilerden kopmuş bir ekonomiye sahip olmuş olmalı.

Büyük Seferberlik

Endişeli avro kurtarma tartışmasının merkezinde bahsedilmeyen şey, genişleme ve hareketliliğe acımasızca odaklanan Avrupa ekonomik bölgesinin gerçekten yavaşlamasının ekosfer ve özellikle de iklim koruması için ne kadar faydalı olacağıdır. Hiçbir şey Avrupa çevresini, tek amacı olabildiğince büyük bir alana yıkım getirmek olan, çok övülen bu entegrasyon projesinden daha fazla rahatsız edemez. Avrupa'nın kalkınma mantığı son derece basittir: Endüstriyel ve tarımsal üretimin, bina ve alt yapı gelişiminin, gemicilik ve karayolu taşımacılığının en ücra köşelere kadar yayılmasının önündeki tüm engellerin kaldırılmasını ve petrole bulanmış bir eğitim, parti ve projeyle ilgili bağlantılı göçebeliği savunur. Bu engelleri aşma süreci hem özgürlük düzeylerini hem de mevcut seçeneklerin çeşitliliğini artırır. Yatırımcılar böylece her türlü kurumsal ve mekânsal kısıtlamanın üstesinden gelebilirler: Karşılaştırmalı maliyet farklılıkları veya uzaktan pazarlama fırsatlarının geliştirilmesi olarak ortaya çıkan ekonomik verimlilik potansiyelinin uluslararası sömürsü, sınırlar, döviz riskleri, nakliye maliyetleri, planlamada gecikmeler, kısıtlayıcı yetkilendirme prosedürleri veya yasal eşitsizlikler olmadığında kesinlikle daha da kolaylaşır. "Uyumlaştırma" bu süreç için yaygın bir örtmece olarak kullanılır.

Karşılıklı mekânsal nüfuz anlamında bu karşılıklı yarı emperyalizmin etkisi, bireysel düzeyde de hissedilir: Yerel olarak zorunda olmadığım veya elde edemediğim, bana herhangi bir bilinirlik sağlamayan, kişisel başarı ihtiyacıma cevap vermeyen, canımı sıkan veya uyum sağlamak için çaba sarf etmemi gerektiren ne varsa belki de Avrupa'nın (veya dünyanın) başka bir yerinde daha kolay elde edebilirim. Tıpkı genişleyen bir yönetimin, talepler kendi topraklarının ötesine geçtiği için sınırlarını aşması gibi hareketli özne de faaliyet alanını sürekli genişletmek zorundadır. Mutluluk her zaman sadece bir yer değişikliği ya da bir kaçıştır, en azından sürekli olarak bunaltıcı "buradan" gele-

cek vaat eden “oraya” kaçanlar için. Ancak belki de bu modern özneler yalnızca kendi iç bunalımlarından kaçmaktadırlar.

Katma değer zincirlerini maliyet avantajlarını optimize etmek amacıyla coğrafi olarak kaydırmak için giderek daha uzmanlaşmış alt süreçlere bölen modern şirketler gibi, yaşam tarzları da kişisel tatmin için farklı yerlere dağılmış mekânlardan oluşan bir olaylar zinciri hâline geldi. Bu, uzun zamandır sadece tatillerin de ötesine geçmiş ve artık eğitim, sosyal ağlar, uzun mesafeli ilişkiler, siyasî katılım, sanatsal faaliyetler, günlük çalışma hayatı, alışveriş, spor faaliyetleri, Avrupa’da parti ve kulüp turizmine kadar her türlü boş zaman aktivitelerini içermektedir.

Mekânsal olarak sınırsız üretim zincirleri ve yaşam tarzları, Avrupa gayretinin bir yan etkisinden ziyade, amaçlanan “uyumlaştırma” ve “entegrasyon” önlemlerinin bir sonucudur. Maksimum değer yaratmadaki artış ve kişisel tatmin seçeneği için, her zaman yeni yıkım biçimleri kullanılarak yol açılmalıdır. Tüm engellerin –örneğin kültürel veya kurumsal çeşitlilik biçiminde– kaldırılması gerekli altyapılar için devasa sübvansiyonlarla¹ birleştiğinde, yalnızca malların ve insanların birbirine bağımlı ekolojik olarak felakete yol açan mekânsal nüfuzu hızlandırmakla kalmaz aynı zamanda bu sınırsız akışkanlığa uyum sağlamak için kaçınılmaz bir baskı yaratır. Eskiden ulaşılamaz olan şimdi mümkün olabilir ancak artık hiçbir şey net değildir çünkü düz oyun alanında her şey hem birbiriyle hem de birbirine karşı etkileşim hâlinindedir. Ne kadar küçük bir işletme veya uzak bir köy olursa olsun, kendisini Avrupa (ve küresel) rekabete hazırlamak zorunda hisseder. Savunma veya saldırı amaçlı olsun, ek ulaşım bağlantılarına, büyük projelere ve diğer seferberlik önlemlerine ihtiyatlı yatırım, o zaman gerekli hâle gelir. Uzun zamandır farkında olunan etki, maddi anlamda kimsenin uzun vadede kazanamayacağı bir silahlanma yarışıdır çünkü her kısa vadeli avantaj yalnızca geride kalanlar tarafından bir altyapı yükseltmesine neden olur. Kaybedenlerden biri ise şimdiden bellidir: Ekosfer.

1 Sübvansiyon: bir ürüne vb. devlet tarafından yapılan yardım. (ç.n)